

بررسی و تحلیل دلالت‌های تربیتی و فلسفی دیویی

فکلناز آتشی^۱

سید هاشم گلستانی^۲

محمد رضا شمشیری^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۵

چکیده

هدف از انجام این پژوهش واکاوی اندیشه‌های فلسفی و تربیتی جان دیویی می‌باشد. محقق در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی مقوله قیاسی به بررسی و استخراج بنیان‌های فلسفی (انسان‌شناسی) و تربیتی (اصول فعالیت، آزادی، اجتماعی، تاثیر متقابل، هدف) پرداخته است. حوزه پژوهش کلیه متون روایی، پژوهش‌های انجام شده و اسناد مربوطه به مبانی فوق‌الذکر که از میان منابع موجود، اصول فلسفه، سیرآراء تربیتی به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جستجوی داده‌ها از دو روش لغت‌کاوی و معناکاوی استفاده شد و همچنین جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش با استفاده از منابع الکترونیکی و از روش اسنادی و فیش‌برداری صورت پذیرفت است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش براساس رویکرد توصیفی تفسیری است که با استفاده از کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شده است و در نهایت این یافته‌ها حاصل شد. زندگی انسان مستلزم تعامل با محیط است و انسان موجودی است اجتماعی و معرفت حاصل تأثیر و تأثر فرد با محیط است. همچنین طبیعت انسان با آزادی سازگار است و مطابق با اندیشه‌های تربیتی دیویی کودک از ابتدای تولد می‌بایست آزادانه به فعالیت بپردازد و خود با برخورد با مسائل به تجربه‌اندازی پرداخته و راه صحیح زندگی را فراگیرد.

کلیدواژه‌ها: اندیشه‌های تربیتی، اندیشه‌های فلسفی، جان دیویی.

^۱ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، گروه علوم تربیتی، واحد خوراسگان (اصفهان)، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان (اصفهان)، ایران.

^۲ استاد گروه علوم تربیتی، واحد خوراسگان (اصفهان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان (خوراسگان)، ایران. (نویسنده مسئول)

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد خوراسگان (اصفهان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان (خوراسگان)، ایران.

مقدمه

همه انسان‌ها برای داشتن زندگی بهتر به تعلیم و تربیت نیازمند هستند و باید اذعان کرد که تعلیم و تربیت پایه و اساس زندگی انسانها را تشکیل می‌دهد و بر همین اساس که همه انسانها از ابتدای تولد به نوعی به دنبال تعلم و تربیت بودند. با نگاهی به تاریخ از ابتدا تاکنون یا حداقل از زمان سقراط تا حال ما شاهد تلاش انسانها برای کسب دانش و مهارت بوده ایم. هر گاه به نکته اصلی گفتار جمیز با پرداختن به مسائل بنیادی و عمومی، نظیر جوهر آفرینش، ذات انسان، معنای حیات و نظام زندگی دقیق شویم. فلسفه آموزش و پرورش نیز به همین قیاس، زمینه ای از آگاهی‌ها و معلومات بسیار جالب توجه و دلپذیر به نظر می‌رسد (بازرگان، ۱۳۷۷). در مجموعه دگرگونی‌های اجتماعی قرن اخیر، گرایش به آموزش و پرورش جالب توجه است. گرایشی که تقریباً فراگیر و جهانی است. در جامعه امروز، همه ملت‌ها با هر نظام سیاسی و اجتماعی پیشرفته به مسائل تربیت توجه دارند و آموزش و پرورش نسبت به دیگر فعایت‌های اجتماعی در مقیاس جهانی از اولویت خاص بهره مند است و این توجه شدید و این توجه شدید به دلیل نیست و بر منطقی قوی بنیاد شده است (معیری، ۱۳۷۷). در این رهگذار پرداختن به مقوله انسان از نظر گاه جان دیویی و تأثیر بنیادهای فکری این اندیشمند بزرگ قرن بیست در جریان تربیتی معاصر کاری دشوار و در عین حال می‌توان راهگشا باشد. گرچه قبل از جان دیویی اندیشمندان بزرگی از جمله هگل، پیرس جمیز پا به عرصه وجود گذاشته و بنیادهای فکری دیویی را تشکیل داده اند، ولیکن دیویی را باید پرچمدار مکتب پراگماتیسم دانست. دیویی، به لحاظ تأثیر و وسعت دیدش غول پراگماتیسم‌ها بود. بیش از شش دهه از مرگ دانشمند بنام و شهیر آمریکایی، جان دیویی می‌گذرد، اما هنوز در بسیاری از مراکز و قلمروهای علوم انسانی به ویژه در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت نام او بر سر زبان هاست و یاد او در خاطره هاست.

فلسفه دیویی از سویی وام دار هگلیسم و داروینیسم می‌باشد. به عبارتی، آنچه که بیش از هر اصل و عامل دیگر زیر بنای اندیشه و افکار دیویی قرار می‌گرفت دو اصل "دیالکتیک هگلی" و "تحول گرایی داروینی" بود که به باور دیویی هر دو اصل در هر زمینه ای از جمله در زمینه سرشت، هویت و رفتار انسان نمود و بروز دارند، (التمن و رنتر، ۱۹۹۶). مساله مورد بحث بیان نظرات تربیتی و فلسفی دیویی و یافتن ریشه‌ها و بست آن است. از آنجا که هر اندیشه و نظریه علمی و فلسفی

¹ Altman, ranter

مسبق به سابقه است و به ندرت کاملاً ابداعی و ابتکاری است این پژوهش بر آن است که ابتدا بنیادهای فکری و نظرات تربیتی دیویی را در اندیشه بزرگان علم و فلسفه واکاوی کند. هر چند سیطره دیویی بر نظرات فلسفه تعلیم و تربیت در قرن بیستم مور اذعان همگان است و کتب و مقالات فراوانی در تبیین نظرات این فیلسوف تعلیم و تربیت به نگارش و انتشار در آمده است، اما جای دو محور اساسی در آن همه آثار مکتوب خالی است. یکی ریشه یابی این نظرات که اصل تکامل و تحول در جامعه، مسائل تربیتی و راه حل آنها که مورد عنایت دیویی بوده است متأثر از نظریه تکامل داروین است. به همین کیفیت باور او به اصل تغییر و تحویل و مخالفت با گونه ایستایی و توقف ثبات در مسائل جهانی و راه حل های مربوط به آن متأثر از نظرات هگل و مارکس است. هر چند او هیچگونه قرابت و هم فکری با مارکس ندارد، اما این جمله مارکس که «فلسفه باید جهان را تغییر دهد، نه اینکه مورد تفسیر قرار دهد» آنچنان در دیویی رسوخ یافته که فلسفه را همان فلسفه تعلیم و تربیت می داند که رسالت آن تغییر و بهبود اوضاع انسان و جهان است. سرانجام اینکه افکار آزادی خواهانه و دفاع سرسخت او از آزادی و دموکراسی تأثیرپذیری او را از نظرات لیبرالیستها بویژه جان لاک به خوبی نشان می دهد. برآیند اندیشه های هستی شناسانه دیویی نسبی گرایی و ابزارانگاری عمل گرایانه است. انکار اندیشه های ایستای فیلسوفان در سوق یافتن او به نسبی گرایی و ابزارانگاری وی نقش اساس داشته است. دیویی با توجه به نیازهای جامعه جدید مبتنی بر دموکراسی، صنعت و علم از یک سو و با الهام گرفتن از آرا متفکرانی چون فرویل از سوی دیگر، به انتقاد از نظام آموزش و پرورش رسمی یعنی مدرسه و هدف های آن پرداخته است (کاردان، ۱۳۸۲). انسان از دیدگاه عمل گرایان موجودی «زیستی و اجتماعی پیوسته با جهان» است. انسان جدا از طبیعت نیست، بلکه جزئی از طبیعت و دائماً با آن است. این موجود زیستی همواره تحت تأثیر محیط طبیعی و اجتماعی خود قرار دارد. اما آنچه دیویی را در جهان به شهرت رساند نگاه ویژه او به مدرسه، دانش آموز و تعلیم و تربیت بود. یکی از اصول اصلی و تربیتی وی اصل فعالیت است که اولین و مهم ترین اصل در تعلیم و تربیت است. براساس این اصل، دانش آموز باید در تمام مراحل یادگیری فعال باشد. با مطالعه آثار اندیشمندان داخلی و خارجی به شهرت و تأثیر دیویی بیشتر پی می بریم.

عسکریان (۱۳۹۵)، در کتابی تحت عنوان سازمان آموزش و پرورش ضمن بیان وظائف شاگردان و سازمان آموزش و پرورش به وظائف ذاتی مدیران آموزش و پرورش پرداخته است. در این کتاب به اصول مهم تربیتی از جمله اصل فعالیت اشاره شده است.

یکی از مبانی تربیتی دیویی فاصله گرفتن از روش سنتی و روش حفظ معلومات و حرکت به سمت روش‌های نوین از جمله روش حل مسئله که مبتنی بر تجربه می‌باشد.

اندیشه‌های تربیتی و فلسفی دیویی تأکید زیادی بر تجربه و روش حل مسئله دارد. (ارجونی، ۱۳۹۵)، مقاله ای با عنوان بررسی نظرات جان دیویی در فلسفه تعلیم و تربیت، به بیان تجربه و فعالیت فراگیران و فعال بودن آنها پرداخته است. (نوروزی و جهانی، ۱۳۹۴) مطالعه ای با عنوان ویژگی‌های روش علمی جان دیویی و کاربرد آن در کلاس درس انجام دادند. این پژوهش از جمله طرح‌های تحقیق کیفی است که می‌توان آن را در زمره پژوهش‌های تحلیلی توصیفی نیز قرار داد که براسا متون دست اول، منابع کتابخانه و منابع الکترونیک صورت گرفته است. در این پژوهش به دو سوال: ۱- ویژگی‌های روش علمی دیویی و دیدگاه او در این زمینه به طور کلی چگونه است؟ ۲- کاربرد روش علمی دیویی در کلاس درس چگونه می‌تواند باشد و چه تأثیری دارد؟ به صورت جداگانه و به کامل و براساس نظرات و دیدگاه‌های دیویی پرداخته شده است. نتایج نشان داد در کلاس درس استفاده از روش حل مسئله مفید است و باید به آن پرداخته شود. (میلتون ۲۰۰۱)، در مقاله تحت عنوان تربیت از نگاه جان دیویی به بحث یادگیری و فرایند آن اشاره کرده است. همچنین بر نقش اجتماع و تاثیر آن در یادگیری اشاره شده است که محقق تلاش کرده با پاسخ دادن به سوالات

۱. انسان شناسی دیویی چه اوصافی دارد؟

۲. اصول تربیتی دیویی چیست و کاربرد آنها را بیان کنید؛ به استخراج مبانی ذکر شده بپردازد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با در نظر گرفتن موضوع و محور تحقیق، روش تحلیل محتوای کیفی را برگزیده است. برای پرداختن به این مهم از رویکرد تحلیل محتوای کیفی؛ نظام مقوله (قیاسی) استفاده شده است. منظور از روش تحلیل محتوای کیفی چنین است که تحلیل محتوای کیفی، روشی برای تحلیل داده‌های متنی است و در مورد محصولات رسانه‌ای تا داده‌های مصاحبه‌ای کاربرد دارد. در تحلیل محتوای کیفی متن به شیوه قاعده‌مند و گام به گام به واحدهای تحلیلی تقسیم می‌شود.

(حریری، ۱۳۸۵: ۲۶۴)

به طور کلی تحلیل محتوای کیفی عبارتند از فنی که به وسیله آن مشخصات خام پیام به طور روشمند و دقیق جهت استنباط علمی شناسایی می شود (فلیک، ۱۳۸۸). همچنین این پژوهش از طرح پدیدایشی تحقیقات کیفی بهره مند است. به این معنا که جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها به طور همزمان انجام گرفته است.

حوزه پژوهش در این تحقیق، کلیه متون، پژوهش های انجام شده و اسناد مربوط به مبانی انسان-شناسی، ارزش شناسی، معرفت شناسی، هستی شناسی می باشد که از میان منابع موجود تاریخ فلسفه غرب به عنوان نمونه انتخاب شدند.

اطلاعات جمع آوری شده، با تکنیک های چون کدگذاری آزاد یا آنالیز خط به خط تجزیه و تحلیل می شوند که می تواند محقق را در راستای تشخیص مفاهیم موقت اکتشافی یاری رسانده.

پژوهش حاضر با در نظر گرفتن موضوع و محور تحقیق، روش تحلیل محتوای کیفی را برگزیده است. برای پرداختن به این مهم از رویکرد تحلیل محتوای کیفی؛ نظام مقوله (قیاسی) استفاده شده است. منظور از روش تحلیل محتوای کیفی چنین است که تحلیل محتوای کیفی، روشی برای تحلیل داده های متنی است و در مورد محصولات رسانه ای تا داده های مصاحبه ای کاربرد دارد. در تحلیل محتوای کیفی متن به شیوه قاعده مند و گام به گام به واحدهای تحلیلی تقسیم می شود (حریری، ۱۳۸۵: ۲۶۴).

همچنین این پژوهش از طرح پدیدایشی تحقیقات کیفی بهره مند است. به این معنا که جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها به طور همزمان انجام گرفته است. (طرح غیرپدیدایشی در مقابل طرح پدیدایشی قرار دارد که در طرح غیرپدیدایشی ابتدا اطلاعات جمع آوری می شود سپس تجزیه و تحلیل روی آنها انجام می گیرد) (میکات و موراس، ۱۹۹۴: ۶۴).

تحلیل محتوای کیفی قیاسی: در این روش با توجه به چارچوب نظری، از پیش جنبه های تحلیل فرمول بندی می شوند و گام کیفی تحلیل عبارت است از اعمال کنترل روش شناختی در تخصیص هر مقوله به هر عبارت از متن است. ایده اصلی در بکارگیری تحلیل قیاسی مقوله ها، ارائه تعاریف دقیق و مثال هایی از قواع رمزگذاری برای هر مقوله قیاسی و تعیین شرایطی است که براساس آن، بخش های مختلف متن می توانند تحت مقوله خاصی قرار بگیرند (حریری، ۱۳۸۵: ۲۶۷).

پژوهش حاضر با در نظر گرفتن موضوع و محور تحقیق، پژوهش کیفی و از نوع تحلیل محتوا است. برای پرداختن به این سهم از رویکرد تحلیل محتوای کیفی، نظام مقوله قیاسی، استفاده شده است.

اطلاعات جمع‌آوری شده، با تکنیک‌های چون کدگذاری آزاد یا آنالیز خط به خط تجزیه و تحلیل می‌شوند که می‌تواند محقق را در راستای تشخیص مفاهیم موقت اکتشافی یاری رسانده.

یافته‌های پژوهش

پژوهش حاضر از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول شامل تحلیل و استخراج مبانی فلسفی و در بخش دوم با مبانی تربیتی جان دیویی و کاربرد آنها اشاره شده است.

جدول (۱) کد گذاری باز: استخراج بنیادهای انسان شناسی دیویی

شناسه	گوینده	داده	سند	کدگذاری باز کد مفهوم‌های جزئی
Pa21	جان دیویی	به نظر دیویی تداوم زندگی انسان مستلزم تعامل وی با محیط طبیعی است. دیویی نه مانند ژان ژاک روسو یگانه شدن انسان را با طبیعت توصیه می‌کند و نه همچون اسپنسر انسان را محبوس در مبارزه علیه طبیعت می‌خواهد. بلکه بر آن است که انسانها باید از طبیعت به عنوان وسیله برای تغییر شکل بخش‌هایی از محیط استفاده کند تا امکان تدام حیات را افزایش بخشند.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۱	# تعامل انسان با محیط
Pa22	جان دیویی	تجربه بر درجه‌های از تجربه انسان تاکید میکند که به جای جدا کردن اندیشه و عمل، واقعیت، ارزش، عقل و عاطفه آنها را به مربوط می‌سازد.	گوتک، ۱۳۸۴	# تجربه عامل وحدت # تجربه حاصل هماهنگی عقل و عاطفه
Pa23	جان دیویی	انسان‌شناسی دیویی مانند دیگر دیدگاه‌های از اندیشه‌های مختلف سرچشمه گرفته است که او در مکتب فکری خود به آنها وحدت خاصی بخشیده است. مهم‌ترین نگرش او مادی و طبیعت‌گرایی است.	دیویی، ۱۳۴۸، ۳۷	# طبیعت‌گرایی مهم‌ترین نگرش انسان
Pa24	جان دیویی	شناختی که او از انسان به دست می‌دهد برگرفته از ابزار تحقیقاتی و پژوهش‌های علمی که اساس آن بر تجربه مبنا نهاده	دیویی، ۱۳۴۸، ۳۷	# تجرب پایه شناخت انسان

		شده می باشد.		
Pa25	جان دیویی	تجربه یک امر مداوم در جریان است و نمی تواند یک تصویر نهایی و کامل از انسان ارائه دهد، بلکه با ابزار عالی می توان تنها بخشی از سیما انسان را مانند یک نقاشی سایه روشن مشخص کرد.	دیویی، ۱۳۴۸:۳۷	# تجربه جریانی مداوم و پیوسته
Pa26	جان دیویی	انسان جزئی از طبیعت است و جامعه از تکامل زیستی انسان نتیجه می شود. مسائل اجتماعی نمی تواند از حوزه علوم طبیعی برکنار مانند. از اینرو و روش هایی که در علوم طبیعی بکار رفته و ما را به شناخت طبیعت کشانده کما بیش در بررسی های اجتماعی هم قابل استفاده است. پس تفکیک امور انسانی از امور انسانی از امور طبیعی نادرست است.	دیویی، ۱۴۶۶	# جامعه حاصل تکامل زیستی انسان
Pa27	جان دیویی	به نظر دیویی تدام انسانی نستلزم تعامل وی با طبیعت است.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۹	# تعامل انسان با محیط # تداوم انسانی حاصل تعامل با محیط
Pa28	جان دیویی	دیویی یگانه شدن انسان با طبیعت توصیه می کند.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۹	# وحدت انسان با طبیعت
Pa29	جان دیویی	انسان ها در محیطی زندگی میکنند که هم طبیعی است هم اجتماعی.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۰	# انسان طبیعی و اجتماعی
Pa30	جان دیویی	انسان به عنوان موجودی وسیله پرداز و ابزارساز برای آموزش و پرورش دلالت های ضمنی دارد.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۲	# انسان موجودی ابزارساز # ابزارسازی انسان
Pa31	جان دیویی	اصل تکامل از نظر دیویی اساس پیوستگی و ارتباط موجودات مختلف را تشکیل می دهد. انسان از حیوان جدا نیست و مانند حیوان تحت تأثیر عوامل زیستی قرار دارد، ولی جنبه اجتماعی نیز در سلسله تکامل، انسان را به مرحله عالی تری سوق داده است. در این جریان چیزی خارج از طبیعت نیست.	شریعتمداری، ۱۳۷۹، ۳۴۱	# اصل تکامل، اساس پیوستگی زیستی
Pa32	جان دیویی	انسان در جهان فاعل مایشاء نیست.	شریعتمداری، ۱۳۷۹، ۳۴۴	# اجباری نبودن انسان # عدم اختیار مطلق انسان

# عدم دوگانگی انسان	نقیب زاده، ۱۳۸۰، ۱۶۴	دیویی دو گانگی هایی را که که از دیرباز در تاریخ اندیشه، پذیرفته شده‌اند مانند دوگانگی طبیعت و آن سوی طبیعت، روان و تن، مادی و معنوی، نادرست و گمراه کننده می‌شمارد.	جان دیویی	Pa33
# انسان اجتماعی و طبیعی	نقیب زاده، ۱۳۸۰، ۱۶۴	از دیدگاه دیویی نه تنها جدا شمردن انسان و طبیعت بلکه جدا کردن فرد از زمینه اجتماعی او نیز نارواست. هم انسان و طبیعت و جامعه را باید همواره در نسبت با یکدیگر در نظر آورد، هم جنبه هایی گوناگون آدمی را باید در نسبت با یکدیگر نگریست.	جان دیویی	Pa34
# وحدت اندیشه و عمل # پیوستگی عمل	نقیب زاده،	دیویی جدا کردن اندیشه و کردار با نظر و عمل را - که از زمان ارسطو چون بخشی از سنت فلسفه درآمده است - ناروا می‌داند. هم از این رو است که تحول اجتماعی و آموزش و پرورش و فلسفه را در پیوندی ناگسستنی می‌بیند.	جان دیویی	Pa35
# مادی بودن انسان	حوزه، ۱۳۸۴، ۲۴۵	اصالت ماده: در اندیشه دیویی، انسان به همه ابعادش از جمله ذهن و معرفت، صیغه مادی دارد و به جوانب روحی و معنوی او توجه کافی نشده است.	جان دیویی	Pa36
# دگرگونی نفس	حوزه، ۱۳۸۴، ۲۴۵	واقعیت نفس: درباره حقیقت و اقیعیت نفس انسانی، در مقابل آنان که نفس را جوهری مجرد و مستقل می‌دانند، بر این باور است که: نباید فراموش کرد که نفس چیزی ساخته و پرداخته و ثابت نیست، بلکه پیوسته به وسیله افعال اختیاری ما دگرگون می‌شود.	جان دیویی	Pa37
# نامطمئن بودن جهان	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۵	بر مبنای نظر جان دیویی انسان‌ها در جان نامطمئنی زندگی می‌کنند که ادامه حیات در آن با تهدید روبروست. انسان‌ها در جهان ذهن خود مفهومی از یقین ابداع کردند تا به آنان احساسی از جاودانگی و اطمینان بدهد. از آنجا که	جان دیویی	Pa38

		زندگی واقعی متضمن خطر است، نظریه پردازان سنتی بین بی ثباتی زندگی روزمره و امنیت خاطری که از واقعیتی کامل و تغییرناپذیر نشأت می گیرد، تمایز قائل شدند.		
Pa39	جان دیویی	به نظر دیویی، تداوم زندگی انسانی مستلزم تعامل وی با محیط طبیعی است.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۹	# اساس تدام تعامل انسان با محیط
Pa40	جان دیویی	به نظر دیویی انسان ها در محیطی زندگی می کنند که هم طبیعی است و هم اجتماعی. انسانها در تلاش خویش برای زیستن درمی یابند که زندگی گروهی، یا مشارکت جمعی، به موثرترین وجهی به رفاه و تداوم حیات آنان کمک می کند.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۰	# انسان طبیعی و اجتماعی
Pa41	جان دیویی	نظر دیویی درباره انسان به عنوان موجودی وسیله پرداز و ابزارساز برای آموزش و پرورش دلالت هایت ضمنی دارد.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۲	# انسان وسیله پرداز
Pa42	جان دیویی	انسان از دیدگاه عمل گرایان موجودی زیستی و در عین حال اجتماعی است و برای اراده آزاد انسان اهمیت قائل نیستند.	فرمیهنی، ۱۳۸۴، ۱۶۹	# انسان زیستی و اجتماعی # ابزار سازی انسان
Pa43	جان دیویی	انسان از دیدگاه عمل گرایان موجودی زیستی و پیوسته با جهان است. انسان جدا از طبیعت نیست، بلکه جزئی از طبیعت و دائماً با آن است. این موجود زیستی همواره تحت تأثیر محیط طبیعی و اجتماعی خود قرار دارد. رابطه میان افراد یا کنش های متقابل آنها در فلسفه عمل گرایی از اهمیت بسیار برخوردار است.	فرمیهنی، ۱۳۸۴، ۱۷۰	# انسان زیستی # طبیعی بودن انسان
Pa44	جان دیویی	به عقیده دیویی انسان محصول و در عین حال سازنده جامعه خویش است و هر کاری که انجام می دهد نتیجه کنش های متقابل اجتماعی اوست. عمل گرایان اراده را ه صورت جوهری مجرد در وجود انسان مردودی شمارد. آزادی اراده برای آنها به عنوان رهایی از دنیای گذشته و حال و شکل گیری آینده است.	فرمیهنی، ۱۳۸۴، ۱۷۰	# انسان سازنده جامعه # سازندگی انسان

جدول (۲) کدگذاری محوری
استخراج بنیادهای انسان شناسی دیویی

شناسه	گوینده	داده	سند	کدگذاری باز کد مفهوم‌های جزئی
Pa21	جان دیویی	به نظر دیویی تداوم زندگی انسان مستلزم تعامل وی با محیط طبیعی است. دیویی نه مانند ژان ژاک روسو یگانه شدن انسان را با طبیعت توصیه می‌کند و نه همچون اسپنسر انسان را محبوس در مبارزه علیه طبیعت می‌خواهد. بلکه بر آن است که انسانها باید از طبیعت به عنوان وسیله برای تغییر شکل بخش‌هایی از محیط استفاده کنند تا امکان تدام حیات را افزایش بخشند.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۱	# تعامل انسان با محیط
Pa22	جان دیویی	تجربه بر درجه‌های از تجربه انسان تاکید میکند که به جای جدا کردن اندیشه و عمل، واقعیت، ارزش، عقل و عاطفه آنها را به مربوط می‌سازد.	گوتک، ۱۳۸۴	# تجربه عامل وحدت # تجربه حاصل هماهنگی عقل و عاطفه
Pa23	جان دیویی	انسان‌شناسی دیویی مانند دیگر دیدگاه‌هایش از اندیشه‌های مختلف سرچشمه گرفته است که او در مکتب فکری خود به آنها وحدت خاصی بخشیده است. مهم‌ترین نگرش او مادی و طبیعت‌گرایی است.	دیویی، ۱۳۴۸، ۳۷	# طبیعت‌گرایی مهم‌ترین نگرش انسان
Pa24	جان دیویی	شناختی که او از انسان به دست می‌دهد برگرفته از ابزار تحقیقاتی و پژوهش‌های علمی که اساس آن بر تجربه مبنای نهاده شده می‌باشد.	دیویی، ۱۳۴۸، ۳۷	# تجرب پایه شناخت انسان
Pa25	جان دیویی	تجربه یک امر مداوم در جریان است و نمی‌تواند یک تصویر نهایی و کامل از انسان ارائه دهد، بلکه با ابزار عالی می‌توان تنها بخشی از سیما انسان را مانند یک نقاشی سایه روشن مشخص کرد.	دیویی، ۱۳۴۸، ۳۷	# تجربه جریانی مداوم و پیوسته
Pa26	جان دیویی	انسان جزئی از طبیعت است و جامعه از تکامل زیستی انسان نتیجه می‌شود. مسائل اجتماعی نمی‌تواند از حوزه علوم طبیعی برکنار ماند. از اینرو و روش‌هایی که در علوم طبیعی بکار رفته و ما را به شناخت طبیعت کشانده کما بیش در بررسی‌های اجتماعی هم قابل استفاده است. پس تفکیک امور انسانی از امور انسانی از امور	دیویی، ۱۴۶۶	# جامعه حاصل تکامل زیستی انسان

		طبیعی نادرست است.		
# تعامل انسان با محیط # تداوم انسانی حاصل تعاملیا محیط	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۹	به نظر دیویی تدام انسانی نستلزم تعامل وی با طبیعت است.	جان دیویی	Pa27
# وحدت انسان با طبیعت	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۹	دیویی یگانه شدن انسان با طبیعت توصیه می کند.	جان دیویی	Pa28
# انسان طبیعی و اجتماعی	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۰	انسان ها در محیطی زندگی میکنند که هم طبیعی است هم اجتماعی.	جان دیویی	Pa29
# انسان موجودی ابزارساز # ابزارسازی انسان	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۲	انسان به عنوان موجودی وسیله پرداز و ابزارساز برای آموزش و پرورش دلالت های ضمنی دارد.	جان دیویی	Pa30
# اصل تکامل، اساس پیوستگی زیستی	شریعتمداری، ۳۴۱، ۱۳۷۹	اصل تکامل از نظر دیویی اساس پیوستگی و ارتباط موجودات مختلف را تشکیل می دهد. انسان از حیوان جدا نیست و مانند حیوان تحت تأثیر عوامل زیستی قرار دارد، ولی جنبه اجتماعی نیز در سلسله تکامل، انسان را به مرحله عالی تری سوق داده است. در این جریان چیزی خارج از طبیعت نیست.	جان دیویی	Pa31
# انسان اجتماعی و طبیعی	نقیب زاده، ۱۳۸۰، ۱۶۴	از دیدگاه دیویی نه تنها جدا شمردن انسان و طبیعت بلکه جدا کردن فرد از زمینه اجتماعی او نیز نارواست. هم انسان و طبیعت و جامعه را باید همواره در نسبت با یکدیگر در نظر آورد، هم جنبه هایی گوناگون آدمی را باید در نسبت با یکدیگر نگریست.	جان دیویی	Pa34
# وحدت اندیشه و عمل # پیوستگی عمل	نقیب زاده،	دیویی جدا کردن اندیشه و کردار با نظر و عمل را - که از زمان ارسطو چون بخشی از سنت فلسفه درآمده است - ناروا می داند. هم از این رو است که تحول اجتماعی و آموزش و پرورش و فلسفه را در پیوندی ناگسستنی می بیند.	جان دیویی	Pa35
# مادی بودن انسان	حوزه، ۱۳۸۴، ۳۴۵	اصالت ماده: در اندیشه دیویی، انسان به همه ابعادش از جمله ذهن و معرفت، صیغه مادی دارد و به جوانب روحی و معنوی او توجه کافی نشده است.	جان دیویی	Pa36
# نامطمئن بودن جهان	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۵	برمبنای نظر جان دیویی انسان ها در جان نامطمئن زندگی می کنند که ادامه حیات در آن با تهدید روبروست. انسان ها در جهان ذهن خود	جان دیویی	Pa38

		مفهومی از یقین ابداع کردند تا به آنان احساسی از جاودانگی و اطمینان بدهد. از آنجا که زندگی واقعی متضمن خطر است، نظریه پردازان سنتی بین بی ثباتی زندگی روزمره و امنیت خاطری که از واقعیتی کامل و تغییرناپذیر نشأت می‌گیرد، تمایز قائل شدند.		
Pa39	جان دیویی	به نظر دیویی، تداوم زندگی انسانی مستلزم تعامل وی با محیط طبیعی است.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۲۹	# اساس تدام تعامل انسان با محیط
Pa40	جان دیویی	به نظر دیویی انسان‌ها در محیطی زندگی می‌کنند که هم طبیعی است و هم اجتماعی. انسانها در تلاش خویش برای زیستن درمی یابند که زندگی گروهی، یا مشارکت جمعی، به موثرترین وجهی به رفاه و تداوم حیات آنان کمک می‌کند.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۰	# انسان طبیعی و اجتماعی
Pa41	جان دیویی	نظر دیویی درباره انسان به عنوان موجودی وسیله پرداز و ابزار ساز برای آموزش و پرورش دلالت هایت ضمنی دارد.	گوتک، ۱۳۸۴، ۱۳۲	# انسان وسیله پرداز
Pa42	جان دیویی	انسان از دیدگاه عمل گرایان موجودی زیستی و در عین حال اجتماعی است و برای اراده آزاد انسان اهمیت قائل نیستند.	فرمیمنه‌نی، ۱۳۸۴، ۱۶۹	# انسان زیستی و اجتماعی # ابزار سازی انسان
Pa43	جان دیویی	انسان از دیدگاه عمل گرایان موجودی زیستی و پیوسته با جهان است. انسان جدا از طبیعت نیست، بلکه جزئی از طبیعت و دائماً با آن است. این موجود زیستی همواره تحت تأثیر محیط طبیعی و اجتماعی خود قرار دارد. رابطه میان افراد یا کنش‌های متقابل آنها در فلسفه عمل گرایی از اهمیت بسیار برخوردار است.	فرمیمنه‌نی، ۱۳۸۴، ۱۷۰	# انسان زیستی # طبیعی بودن انسان
Pa44	جان دیویی	به عقیده دیویی انسان محصول و در عین حال سازنده جامعه خویشتن است و هر کاری که انجام می‌دهد نتیجه کنش‌های متقابل اجتماعی اوست. عمل گرایان اراده را ه صورت جوهری مجرد در وجود انسان مردومی شمارد. آزادی اراده برای آنها به عنوان رهایی از دنیای گذشته و حال و شکل گیری آینده است.	فرمیمنه‌نی، ۱۳۸۴، ۱۷۰	# انسان سازنده جامعه # سازندگی انسان

جدول (۳) کدگذاری انتخابی

بنیان های انتخاب شده مستخرج از مبانی هستی شناسی و انسان شناسی

شناسنامه ها	کدها	مولفه ها
Pa23+24+25	تجربه انسان + شناخت تجربی است + تجربه مدام است	تجربه اساس زندگی است
Pa21+26+27+28+34+43	تعامل انسان با طبیعت + طبیعت گرایی + انسان جزعی از طبیعت است + یگانگی انسان با طبیعت	تعامل انسان با طبیعت
Pa29+31+40+42+44	انسان اجتماعی است + جایگاه انسان در اجتماع تاثیر اجتماع بر انسان	اجتماعی بودن انسان

اصول تربیتی از منظر دیویی

دیویی پرورش یافته در جامعه دموکراتیک قرن ۱۹ و ۲۰ آمریکا است که آثار او موجب پیدایش فلسفه آزمایش گرایانه ای شد که آموزش و پرورش آمریکا را در نظریه و عمل عمیقاً تحت تأثیر قرار داد. بنابراین تربیت مورد نظر او از یک سو تحت تأثیر جامعه دموکراتیک و عمل گرایانه آمریکایی آن عصر و از سوی دیگر تحت تأثیر تأملات خود اوست. با این توضیح به بررسی اصول حاکم بر اندیشه های و آرای دیویی با جهت گیری تربیتی می پردازیم.

اصل فعالیت: اولین و مهم ترین اصل در تعلیم و تربیت، اصل فعالیت است. دانش آموز باید در تمام مراحل یادگیری فعال باشد و هیچگاه منفعل و منزوی باقی نماند، بلکه در تمام زمینه ها مشارکت فعال کند تا موجب یادگیری بیشتر او گردد. بنابراین، اصل فعالیت به نشاط فعلی دانش آموز می پردازد. این اصل مستلزم فراهم کردن فرصت ها و امکانات لازم (متعدد و گوناگون) برای همه محصلان است تا بتوانند فعالیت کنند و شخصاً به تجزیه بپردازند.

بر اساس یافته های جدید زیست شناسی، روانشناسی و جامعه شناسی و پیشوایان مکتب عمل و تجزیه انسان ذاتاً موجودی است فعال که در جریان امور دخالت می کند تا دوام عمل خویش را تضمین نماید و تعادلی را که بین او محیط وجود دارد و به طور موقت بر هم خورده است به حالت خودش برگرداند. (شکهو، ۱۳۹۶)

بر اساس این اصل از جمله حقوق ابتدایی و مسلم شاگرد [کودک] این است که او را راحت بگذارند و به او اجازه بدهند که خود امتحان و آزمایش [تجربه] نماید و از نتایج فعالیت خویش برخوردار باش. بر اساس این اصل هر قدر کودک بیشتر به فعالیت بپردازد از حس استقلال برخوردار می گردد و در زندگی آینده به خود اطمینان پیدا می کند و کمتر به دیگران متکی می گردد. بنابراین باید به حال و

آینده شاگرد [کودک] توجه کرد، چرا که برای کودک، حال مطرح است نه آینده؛ پس نباید فعالیت او را محدود کنیم. اصولاً این امر زمانی اتفاق می‌افتد که در فرایند یاددهی معلمان:

۱. دانش آموزان را به قبول مسئولیت یادگیری آگاه کنند.

۲. دانش آموزان را به تفکر وادارند.

۳. راهبردها و فرصت‌های یادگیری گوناگون در اختیار شاگردان قرار دهند.

بزرگترین مدافع مکتب فعال دیویی است که این طرز فکر بر سراسر نظام فلسفی او سایه افکنده و آثار آن در فلسفه آموزش و پرورش وی به خوبی نمایان است. به نظر دیویی دانش آموز مطالبی را ثاقعاً یاد می‌گیرد که آن را شخصاً تجربه کند و این فعالیت برخاسته از علاقه او به موضوع و نیازی باشد که او را برای دانستن و یادگرفتن آن مطلب در خود احساس می‌کند. شعار آموختن از راه عمل به همین معنا است که دیویی آن را روش حل مسئله می‌نامد. (کاردان، ۱۳۸۷: ۳۳۲).

دیویی خوب بودن روش آموزشی را منوط به تحرک فعالیت و انعطاف پذیری در برخورد با حوادث غیرمنتظره، احساس مسئولیت و وحدت کودک می‌داند (شمشیری، ۱۳۹۱) یادگیری در مکتب پراگماتیسم زمانی روی می‌دهد که به روش فعال باشد. یادگیری به طور انفرادی یا گروهی به حل مسئله می‌پردازد. این مسئله به علاوه موضوعات درسی در پاسخ به دنیایی متغیر و در حائل تغییر است. برای یادگیرنده مهم‌ترین وظیفه این است که فرایند حل مسئله را در روش عقلانی دریابد.

اصل تأثیر متقابل: هر تجربه کننده هم تأثیر می‌گذارد و هم تأثیری می‌پذیرد. در تجربه‌ها هم عامل‌های درونی در کار است و هم عامل بیرونی. نتیجه برخورد این دو عامل وضعیت نامیده می‌شود. افراد در جهان در ردیفی از وضعیت‌ها زندگی می‌کنند. یعنی با چیزها و کسان دیگر رابطه متقابل دارند. (نقیب زاده، ۱۳۷۵)

اصل مربوط به کنترل اجتماعی: افراد مراحل مختلف حیات خود تحت کنترل اجتماعی قرار دارند با بازی بچه‌های در دوران کودکی گرفته تا کار کردن یک فرد بزرگسال. این اصل اشاره به این دارد که اعمال فرد به وسیله تمام یا کل موقعیتی که در آن فعالیت دارد کنترل می‌شود و باید در مدرسه زندگی اجتماعی را به کودکان آموزش داد.

اصل مربوط به آزادی: به نظر دیویی آزادی به دو صورت است: ۱. آزادی خارجی و وضعی ۲. آزادی درونی. آزادی خارجی که به معنای آزادی انتخاب در نوع لباس یا طرز نشستن در کلاس درس و آزادی درونی مانند آزادی در فکر و هدف و تمایلات. این اصل اشاره به این دارد که باید به کودک

متمنهای آزادی را داد تا در کلاس آنگونه که است خود را بشناسد که این هم سبب شناخت بهتر معلم از دانش آموز است و هم موجب یادگیری فعال کودک می شود.

اصل مربوط به هدف: با توجه به این اصل نباید اهداف آموزشی را از بیرون انتخاب کرد و بر کودک تحمیل کرد بلکه باید در تعیین اهداف آموزشی از آنها نیز کمک گرفت. زیرا در این صورت چون اهداف را خود تعیین کرده اند نسبت به آن تمایل و اشتیاق دارند و در نتیجه برای رسیدن به آن تلاش می کنند.

جدول (۴) تحلیل مبانی تربیتی و کاربرد آنها

اصول و مبانی تربیتی	کاربرد آنها	نتیجه
اصل آزادی	آزاد گذاشتن شاگرد برای معرفی خود	
اصل فعالیت	فعالیت آزادانه و هدفمند و هدفدار	استقلال عاطفی - شخص اقتصادی
اصل هدف	ترسیم اهداف آموزشی در مدرسه + نظارت مدرسه و عدم دخالت	خودباوری شاگرد
اصل تأثیر متقابل	اثرگذاری و اثرپذیری دانش آموزان	ارتباط فراگیران
اصل اجتماعی	کنترل اجتماع - داوری اجتماع + قضاوت اجتماع	ارتباط اجتماعا تربیت فرزند + تربیت پذیری کودک از اجتماع

جدول (۵) تحلیل مبانی فلسفی و تربیتی و کاربرد آنها

اصول و مبانی تربیتی	کاربرد آنها	نتیجه
اصل آزادی	آزاد گذاشتن شاگرد برای معرفی خود. آزادی مشروط و جهت دار.	افزایش اعتماد به نفس. افزایش عزت نفس.
اصل فعالیت	فعالیت آزادانه و هدفمند و هدفدار	استقلال فراگیران
اصل مربوط به هدف	ترسیم اهداف آموزشی در داخل مدرسه توسط مدارس.	خودباوری شاگرد
اصل کنترل اجتماع	کنترل اجتماع + قضاوت اجتماع + تأثیر اجتماع	ارتباط اجتماع با تربیت فرزند + تربیت پذیری از محیط
اصل تأثیر متقابل	اثرگذاری و اثرپذیری از یکدیگر + تأثیر گذاری محیط + تأثیر مطالب و تربیت گذشته در حال و آینده	ارتباط منانی تربیتی + ارتباط فراگیران با یکدیگر
مبانی انسان شناسی	ارتباط انسان با جامعه و محیط. اجتماعی بودن انسان.	پرورش انسان اجتماعی.

بحث و نتیجه گیری

مبانی فلسفی و تربیتی جان دیویی امروز در جهان بویژه در نظام تعلیم و تربیت تاثیرات خاصی به جا گذاشته است. اگر چه نزدیک به ۶۰ سال از مرگ اندیشمند شهیر امریکایی می گذرد ولیکن غنای مبانی فلسفی و تربیتی وی در کتب مختلف و در کشورهای گوناگون دست به دست می شود. با نگاهی به استخراجات و اکتشافات این مقاله مشخص می شود که مبانی فلسفی دیویی از اوصاف قوی برخوردار می باشد. انسان شناسی دیویی بر اساس تجربه متکی است و از منظر وی تجربه اساس شناخت می باشد و همچنین معتقد است که تکامل تدریجی است و زندگی انسان بر مبنای تعامل با محیط و اجتماع می باشد و همچنین استعدلات تربیتی وی معید نکات ارزشمندی است از جمله آزادی معنادار فرگیران، به عبارتی برای اینکه دانش آموز خود را به سادگی معرفی کند بهترین روش ازاد گذاشتن وی می باشد این امر باعث افزایش اعتماد بنفس و ابراز وجود را در شاگرد تقویت می کند. اصل هدف دیویی، خود مؤید هدف دار بودن مدرسه و شاگرد است طبق این اصل در شاگرد انگیزه ایجاد شده و فراگیر با توجه به هدف و داشتن انگیزه به زندگی خود معنا بخشیده و زندگی مطلوبی را رقم بزند به نگاهی به جدول شماره ۶ و ۷ ضمن بیان اصول و مبانی فلسفی و تربیتی، کاربرد آن برای همه اقشار ذکر گردیده که خود موید چند نکته می باشد.

الف) آشنایی و آموزش مدیران مراکز آموزشی و کسب مهارت های لازم.

ب) باور مدیران و معلمان و خانواده به متغیر بودن جهان و کشف علوم جدید.

ج) باور معلمان به بهره گیری و بکارگیری مبانی فوق الذکر و بومی سازی آنها.

د) اعتماد و عزم راسخ به پیشرفت دانش آموزان در سایه بهره گیری از اصول و مبانی تربیتی نوین.

مولفه ها و اوصاف انسان شناسی دیویی جدول (۶)

موضوع	مولفه ها و اوصاف
انسان شناسی	اصل تعامل با محیط + اصل وحدت تجربه + اصل مارک گرایی + اصل طبیعت گرایی تکامل زیستی + اصل اجتماعی زندگی انسان مستلزم تعامل با محیط است / تجربه انسان عامل وحدت اندیش و عمل و واقعیت و ارزش و عقل و عاطفه است / انسان جزئی از طبیعت است و جامعه حاصل تکامل زیستی انسان است / انسان هم طبیعی است هم اجتماعی

جدول (۷) تحلیل مبانی تربیتی و کاربرد آنها

اصول و مبانی تربیتی	کاربرد آنها	نتیجه
اصل آزادی	آزاد گذاشتن شاگرد برای معرفی خود	افزایش اعتماد به نفس. افزایش عزت نفس.
اصل فعالیت	فعالیت آزادانه و هدفمند و هدفدار	استقلال عاطفی-شخص اقتصادی
اصل هدف	ترسیم اهداف آموزشی در مدرسه + نظارت مدرسه و عدم دخالت	خودباوری شاگرد
اصل تأثیر متقابل	اثرگذاری و اثرپذیری دانش آموزان	ارتباط فراگیران
اصل اجتماعی	کنترل اجتماع- داوری اجتماع + قضاوت اجتماع	ارتباط اجتماعاً تربیت فرزند + تربیت پذیری کودک از اجتماع

کتابنامه

- انصاری مریم، بختیار نورآبادی حسن علی؛ دزایات محمدجواد، باقرخوشو، ۱۳۹۳. تجزیه و تحلیل تئوری جان دیوی - تجربه زیبایی شناسی. تحقیق در برنامه ریزی برنامه درسی سال ۱۱. حجم ۲. شماره ۱۴. (بثور ۴۱). صفحات ۵۱-۶۲.
- ارجونی، فرزانه، ۱۳۹۵. بررسی نظرت جان دیویی در فلسفه تعلیم و تربیت. چهارمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی. آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران. تهران: انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین
- شریعتمداری، علی. ۱۳۷۹. اصول و فلسفه. تهران: امیرکبیر.
- شریعتمداری، علی. ۱۳۹۴. اصول و فلسفه. تهران: امیرکبیر.
- شعاری نژاد، علی اکبر. ۱۳۸۳. فلسفه آموزش و پرورش. تهران: امیرکبیر.
- شکوهی، غلامحسین. ۱۳۶۹. مبانی و اصول آموزش و پرورش. مشهد: آستان قدس رضوی.
- شکوهی، غلامحسین. ۱۳۸۸. مریبان بزرگ. تهران.
- شمشیری، بابک. جوادی نیکو، محمد. ۱۳۹۱. نقد و بررسی مفهوم پردازی ارزش از منظر پراگماتیسم دیویی و دلالت‌های تربیتی آن. معرفت. سال ۲۱. شماره ۱۷۹: ۱۰۵ تا ۱۱۸.
- فرمی‌هنی، محسن. ۱۳۸۴. اصول و فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: نشر جهاد دانشگاهی.
- فروغی، محمدعلی. ۱۳۶۷. سیر حکمت در اروپا. تهران: زوار.
- فروغی، محمدعلی. ۱۳۷۵. سیر حکمت در اروپا. تهران: انتشارات تهران.
- فلیک اووه. ۱۳۸۸. درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه جلیلی. تهران: نشر نی.
- قاسمی، اعظم. ۱۳۸۶. بررسی انتقادی مبانی فلسفی دیدگاه‌های اخلاقی جان دیویی و هیلاری پانام. پایان نامه دکتری. دانشگاه علامه طباطبایی. دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی
- کاردان و دیگران. ۱۳۸۳. درآمدی بر تعلیم و تربیت اسلامی. تهران: سمت.
- گوتک، جرالذ. ۱۳۹۱. مکاتب فلسفی و آراء تربیتی. ترجمه صمد پاک سرشت. تهران: انتشارات سمت.
- معیری، محمدطاهر. ۱۳۷۷. مسائل آ.پ. تهران: امیرکبیر.
- موسوی سراجاری، زهرا. ۱۳۸۸. بررسی تحلیل تطبیقی دیدگاه‌های تربیتی نظریه پردازان آموزش و پرورش پیشرو: گیورگ کرشن اشنایزر، جان دیویی، ماریا مونته سوری، اوید دکرولی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
- مهدوی، بهاره. ۱۳۹۰. بررسی تطبیقی آموزه‌های تربیتی سه متفکر بزرگ آموزش، روسو، پستالوزی و دیویی (در زمینه نوع آموزش و نقش معلم). پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
- نقیب‌زاده، میرعبدالحسین. ۱۳۸۵. نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش. تهران: نشر طهوری.
- نلر، جی اف. ۱۳۹۱. آشنایی با فلسفه آموزش و پرورش. ترجمه فریدون بازرگان دیلمقان. تهران: سمت

-
- نوروژی، رضاعلی. شهریار نیسیانی، شهناز. ۱۳۹۵. واکاوی روش شناسی پیرس و بررسی سهم آن بر رویکردها و روش های پژوهش، حکمت معاصر، شماره دوم.
  - Dewey, J. 1966. Democracy, Education. Newyork. Macmill an
-Company.
  - Dewey, Jphn. 1928, Human Nature and Conduct, NewYork. Henry
Holtand Company Publishers, Eightprinting.
  - Gert J.J Ista and Siebren Miedema, 2000, Onlex and Interactio. How to
Assess Dewey's. Influence on Educational Reform in Europe? Studies in
Physiology and Education 19;21-27
  - Jerome A.Popp, 2014/2015, John Dewey's Theory of Growth and the
Ontological view of Society; Studies Physiology and Education, 34; 45-
62.
  - Milton, 2011, The Pedagogy of John Dewey, Studies in Democracy and
Education.

